

Verslag over de herfsttrek van 1964

Door Th. Belterman, Truus Bloem-Margadant en F. Bloem

(Slot van bladzijden 405-415)

In de waarnemingsperiode van deze herfst volgden de depressies veelal een noordelijke koers. Ons land bleef onder invloed van hogedrukgebieden. De laatste week van september was het mooi weer en ook in de eerste oktoberweek hield het vaste weer aan met zwakke of matige oostelijke wind. Wel ontstond er nevel of grondmist in de ochtenduren. Van 7 t/m 11 oktober traden er randstoringen met regen- en onweersbuien op. Daarna, van 12 tot 15 oktober zorgde een kleine rug van hogedruk voor beter trekweer, zodat we op 14 oktober bij wzw-wind goed gestuwde trek konden waarnemen. Vanaf 15 oktober won de warme oceanische lucht terrein, met als gevolg regenachtig weer op de daaropvolgende dagen. Maar al gauw kwam er weer een hogedrukgebied in het spel, ditmaal een, dat ten zuiden van ons langs trok in oostelijke richting. Dit gaf op 18 oktober, toen dit hogedrukgebied ten zuidwesten van ons land lag, de uitzonderlijke situatie, dat er een noordwestenwind woei van z.g. anti-cyclonale oorsprong, wat een geheel andere uitwerking op de trekvogels zou blijken te hebben dan de situatie bij de gewone noordwestelijke winden, die ontstaan door een ten noorden van ons langs trekkende depressie. Bij deze laatste trekken de vogels niet, wellicht omdat de daarmee gepaard gaande onstabiele opbouw van de lucht het vliegen bemoeilijkt. Bij de anti-cyclonale noordwestenwind van 18 oktober was er daarentegen trek op grote schaal onder invloed van het hogedrukgebied met lucht van stabiele opbouw. Van 22 t/m 25 oktober hadden de koufronten van noordelijke depressies weer de overhand, wat slecht, buiig weer met zich mee bracht. Vanaf 26 oktober tot in november deden de hogedrukgebieden zich opnieuw gelden, met als gevolg rustig weer. Wel trad er in die dagen veel mistvorming op.

Er moeten na het gunstige broedseizoen veel vogels geweest zijn. Het feit, dat verscheidene soorten hier vroeg werden gezien, duidt hier ook op. De aanwezigheid van veel vogels bevordert namelijk de troepvorming en stimuleert de trek. Desondanks hebben wij op de doortrek minder vogels te zien gekregen dan normaal, hetgeen blijkt uit de tabel van de in totaal getelde vogels in de jaren 1959/1964. Vermoedelijk zijn er al vroeg in de trektijd veel vogels direct van hun broedgebied naar het wintergebied getrokken. Deze veronderstelling wordt ondersteund door de weersituatie; op vele dagen in september en begin oktober was het weer gunstig voor hoge

trek en nachttrek, dus bijv. wat de *vinken* en vele andere soorten betreft een trek rechtstreeks van Scandinavië over de Noordzee naar Engeland. Deze situatie — veel vogels en gunstig trekweer in het begin van de trek-tijd — kennen we ook uit 1961. (Zie desbetreffend verslag in Het Vogeljaar 10, 1962, blz. 403). In de herfst van 1964 kwam op vele dagen terugtrek voor, als gevolg van nevel en oostelijke wind.

Spreeuw

In het begin van de waarnemingsperiode was de trek al goed op gang. Op 26 en 27 september werden resp. in Noordwijk en Bloemendaal aan Zee al 3.150 en 3.650 *spreeuwen* geteld en in Noordwijk op 28 september 2.100. De beste trekdagen tot midden oktober waren 4, 12 en 14 oktober met meer dan 1.000 *spreeuwen* per uur te Bloemendaal. Ook 7 en 11 oktober waren dagen met goede trek. Hoewel onze verwachtingen hoog gespannen waren door de vele *spreeuwen* bij de aanvang, bleven de aantallen laag in de tweede helft van oktober, de periode waarin anders de aantallen sterk toenemen. In Bloemendaal viel het op, dat de gestuwde trek hoofdzakelijk bestond uit kleine troepen. De massale vluchten van duizenden *spreeuwen* zijn vermoedelijk bij de heersende oostelijke winden in rechte lijn naar hun bestemming gegaan.

De 18e oktober was een zeer merkwaardige dag (zie ook boven, bij de weerbeschouwing). Het was een dag met sterke spreeuwentrek en er was ook sterke zeetrek, volgens waarnemingen te Tzummarum en Bloemendaal. De 19e oktober was er goed gestuwde trek te Bloemendaal, 24.000 in 3½ uur; ook Middelburg meldde sterke spreeuwentrek. Maar daarna bleven de dagtotalen, in tegenstelling tot andere jaren, onder de 6.000. Te Bilthoven en Hengelo waren toen de dagtotalen eveneens laag en in Franeker was het na genoemde datum helemaal afgelopen. Op 1 november vlogen haast alle trekkende *spreeuwen* en ook andere vogels te Bloemendaal in verkeerde richting langs de kust. Dit was een late terugtrekdag, die ook te Noordwijk werd opgemerkt.

Vink

Hoewel er al vroeg vinkentrek was, duurde het in 1964, door de periode van mist en onweer, tot 11 oktober eer we aan de kust goed gestuwde trek te zien kregen. De 11e, 12e en 14e oktober waren dagen met sterke vinkentrek en in Hengelo werd al op 9 en 10 oktober sterke vinkentrek waargenomen. Op laatstgenoemde dagen ging de trek de gehele dag door. Op 11 oktober is er iets zeetrek geconstateerd. De opleving in de vinkentrek, die in de regel omstreeks het begin van de derde decade van oktober valt (tweede top), kwam in 1964 evenals bij de spreeuwentrek iets eerder, en wel in Hengelo op 17 en 18 oktober, Bilthoven, Scheveningen, Krimpen, Westkapelle, Renesse en Schokkerhaven op 18 oktober en te Bloemendaal op 19 oktober. De 25e oktober was de laatste dag met vinkentrek van betekenis. *Kepen* werden al gezien vanaf eind september, zij het eerst nog in kleine

aantallen. Maar vanaf 10 oktober verschenen in Hengelo en vanaf 11, 12 en 14 oktober te Bloemendaal, Franeker/Tzummarum en Bilthoven de gemengde troepen van *vinken* en *kepen* en ook zelfs troepen van louter *kepen*. Aan de kust is het percentage van de vinkentropen, waarbij *kepen* gehoord werden, maar laag. Bijvoorbeeld op 14 oktober waren er van de 167 vinkentropen 12 troepen met *kepen* en op 19 oktober van de 290 troepen 21 met *kepen*. In Hengelo en Bilthoven bleek het percentage veel hoger te liggen, bijv. Hengelo 13 oktober van de 42 vinkentropen 9 troepen met *kepen* en op 18 oktober van de 27 troepen 15 met *kepen*. In Bilthoven waren op 14 oktober van de 105 troepen er 30 met *kepen* gemengd en te Franeker op 12 oktober van de 12 vinkentropen 7 met *kepen*.

De *graspiepers* trokken slechts in matig aantal door (zie tabel). Tot en met 19 oktober was er regelmatig trek. Daarna passeerde op alle posten hoogstens nog een enkel troepje.

De *veldleeuweriken* trokken in 1964 ook al vroeg. In Bloemendaal werd op 27 september al 13 maal een troepje gezien, terwijl in Bilthoven op 25 september de eerste reeds werden waargenomen. Daarna zijn ze op de goede trekdagen op bijna alle posten gesignaleerd, waarbij het hoogste aantal te Westkapelle werd genoteerd, met 270 in 78 troepjes op 14 oktober. De 19e oktober was de topdag voor Bloemendaal en Franeker met resp. 170 in 43 troepen en 180 in 12 troepen.

Van 4 tot 20 oktober trokken *boomleeuweriken* door. Ze zijn waargenomen te Bloemendaal, Bilthoven, Hengelo en Wageningen. De trek van *witte kwikstaarten* was bijzonder gering; te Bloemendaal werden in totaal slechts 16 exx. gesteld. De laatste passeerde op 12 oktober.

De eerste *koperwieken* waren er ook al vroeg. Aanvankelijk bleef het bij enkelingen, maar op 3 en 4 oktober was er langs de posten Bloemendaal, Scheveningen, Krimpen en op Walcheren al trek te zien. Op Walcheren werden er op 3 oktober 700 geteld in 45 troepen. Op 11 oktober waren er al veel in Oldeholtspade (Fr.), terwijl er die dag in Noord-Holland over de polders (Landsmeer en de oostzijde van Haarlem) veel *koperwieken* trokken. Op 2 oktober passeerden er in Krimpen al 170 in 2 uur, terwijl in Hengelo de eerste *koperwieken* pas op 13 oktober trokken. De sterke trek zette in op 16 oktober: 16 oktober Franeker en Middelburg, 18 oktober Bilthoven en Noordoostpolder en pas 19 oktober te Bloemendaal. Hengelo zag op deze dagen ook troepen *koperwieken* overvliegen. Meer of minder sterke nachttrek is gehoord op 14 oktober te Deventer, 15 oktober te Franeker, 19 oktober te Huizen, 26 oktober te Drachten en Bilthoven, 27 oktober te Hengelo, 28 oktober te Bentveld en op 29 oktober werd in de streek Arnhem-Wageningen zeer sterke nachttrek gehoord. Op het strand te Bloemendaal werden op 17 en 18 oktober veel dood aangespoelde *koperwieken* en *zanglijsters* gevonden. Van laatstgenoemde soort is er ook begin oktober doortrek geweest, meest nachttrek. *Merels* trokken er aan de kust vrij veel. Hier en daar langs de kust werden enige *beflijsters* waargenomen in de eerste decade van oktober. Wel zijn er af en toe enkele troepen *kramsvogels* gezien, maar de massale doortrek van duizenden hebben wij

niet waargenomen. Over alle posten trokken van 15 tot 20 oktober de *kauwen* door, meestal in vrij grote troepen. De *roeken* passeerden ook in die tijd, maar hun aantal was zeer gering. De *bonte kraaien* trokken gelukkig weer wat talrijker. De eerste werd op 11 oktober te Krimpen gezien en op 18 en 19 oktober zette de trek goed in langs de kusten; zo zag men te Bloemendaal 102 *bonte kraaien* in 3 troepen langs trekken.

Over het geheel genomen was de trek van *kieviten* van weinig betekenis. Wel was er op 18 en 19 oktober overal trek van deze vogels. Van 14 tot 20 oktober trokken er *houtduiven* door, vooral te Hengelo, maar ook in de Noordoostpolder, te Wageningen en Bloemendaal en Scheveningen werd trek van deze soort gezien.

Gedurende de gehele trekperiode werden er trekkende *kool-* en *pimpelmezen* waargenomen. *Zwarte mezen* trokken ook; Roggebotsluit 27 september, Bloemendaal 1 oktober, Tzummarum 4 oktober en begin november te Krimpen. Er waren geen sterke invasies. De oogst van allerlei bessen en vruchten was zeer goed. *Kruisbekken* waren er in het geheel niet. Ze zouden hier ook niet veel voedsel gevonden hebben, want door de slechte zomer van het voorafgaande jaar waren de denappels schaars en bevatten weinig zaden. De verplaatsingen van de *Vlaamse gaaien* had geen invasieachtig karakter. Er verbleven veel gaaien in de eikenbossen, waar een goede eikel-oogst hen lokte. Er trokken langs de kust slechts enkele *torenvalken*, enige *sperwers*, een enkel *smelleken* en verder enkele *blauwe* en *grauwe kiekendieven*.

Deze herfst waren er geen *jagers* boven zee te zien; ook Hamburg meldde het ontbreken van deze vogels. Voorts waren er weinig *Jan van Genten*; aan de Hondsbosse Zeewering zijn er 6 gezien. *Grauwe ganzen* trokken gedurende de waarnemingsperiode af en toe over.

- *De adressen van de schrijvers luiden: Drs. Th. Belterman, Iordensstraat 25, Haarlem en de heer en mevr. F. en T. Bloem-Magadant, Veldlaan 9, Bentveld.*